

כמה מילים על...20 ... חיברות ומאפייני הגיל

כאשר אנו מתייחסים למאפייני הגיל, אנו מציינים את הגיל הכרונולוגי של הילדים ומייד מסייגים. הגיל הכרונולוגי הוא רק מספר. הבדל של שנה בגיל זה הוא שלישי או רבע חיים והמשמעות היא עצומה מבחינה התפתחותית. ישנה כמובן שונות עצומה בין ילד לילד בקצב ובמסלול ההבשלה והתפתחות. לפיכך כל מה שייאמר כאן יתאים בערבון מוגבל לילד שלכם. קחו מהדברים את העיקר ועשו את ההתאמות המתבקשות.

המאפיינים שאדבר עליהם יתייחסו לתהליכים אותם עוברים ילדים בגיל הרך בדרכם לרכישת כישורי חיים - מינקות להבשלה. ישנם מרכיבים אופייניים ואוניברסליים לתהליך אך כל אחד מהם עושה זאת בדרכו... בסגנונו האישי... ובקצב משלו...

חשוב מאד שלא נשווה בין ילד לילד, ולא נשפוט הצלחות וכישלונות (לא בין הילד שלנו לבין חבריו בגן - ולא בין הילד הזה, לבין אחיו או אחותו הבוגרים) כאמור: כל אחד מסמן את המסלול הייחודי שלו במסע חייו. כמו כן, יש לקחת בחשבון שבשנים האחרונות עברנו תקופה מורכבת שהשפיעה על נוכחות הילדים במסגרות החינוך ולחילופין בבית. הילדים נחשפו לאירועים, לקצב, למערכות לחצים ולסדר יום שונה ויש לכך השפעות שעוד לא ניתן להעריך.

גיל 3-4 תיאור כללי

ילד בן 3 מגיע לגן כאשר כנראה כבר "חצה את הגשר מינקות לילדות" הוא סיים עם הגיל האגוצנטרי בו ראה רק את עצמו ואת צרכיו. הוא פתוח יותר לשיתופי פעולה. הוא מחפש אישורים מהסביבה ומבין יחסי גומלין בין מעשה ותוצאה. כישורי השפה שלו בקפיצת מדרגה משמעותית. הוא מסוגל לתקשר ולהביע רעיונות רגשות וצרכים. הוא עצמאי יותר בחיי היומיום ותלוי פחות במבוגרים. עצמאות זו מאפשרת לו יותר חופש פעולה, והרבה יותר תחושת מסוגלות וערך. יכולת ההתאפקות ודחיית הסיפוקים גדלה. הוא סבלני ומאוזן יותר והרבה פעמים מרגיש צורך להרעיף אהבה וחום על הסביבה (כנותן ולא רק כמקבל). הוא סקרן אינטלקטואלית וכבר לא שואל את ה"למה"? של גיל שנה וחצי אלא בודק וחוקר בעצמו את העולם. הצמיחה הפיזית מאפשרת ליכולות המוטוריות שלו להשתכלל. הוא נמצא בתנועה ובעשייה מתמדת. הוא מתלהב מהעולם. מתרגש מעצמו. הסביבה מוקירה את היכולות שלו. הוא זורם, נינוח ושרוי בהנאה גדולה. סמוך לגיל 4 האיזון מתחיל להיות מופר.

המודעות עולה, היכולות הקוגניטיביות משתפרות והחשיפה למידע גדלה. יחד עם הכרה יותר רחבה של הסביבה והמציאות מופיעים גם הרבה אי שקט ופחדים. הצורך החזק בחיברות מעצים דילמות רגשיות וחברתיות (שנחסכו מהילד "בעידן התמימות") מתחילים להופיע הרבה מאבקי כוחות. נכנסים אלמנטים של תחרות (הצלחה וכשלון). דברים מתחילים להיות אינטנסיביים. (שתלטנות, התרסה, פטפות, דרמות).

דחף מוטורי... דחף דיבור... הילד מבולבל מהיכולות והכוחות שלו. הוא רוצה הכל והוא הולך לקיצון. הוא מחפש את המקום שלו ב"קבוצת השווים" ובוחן את הגבולות מול ההורים. לעיתים הוא ברכת הרים רגשית (שהוא בעצמו מתקשה לווסת אותה). מאידך... אל ייאוש.

באמצעות הניסוי והתהייה שתיארנו - הילד בן ה 4 מכיר את עצמו, מתאמן ובונה כעת את המיומנויות שלו. שפע הדחפים הוורבליים התנועתיים והקוגניטיביים מובילים אותו בבטחה לקראת גיל 5 המאוזן, הבוגר והיציב יותר.

כפי שהדגשתי למעלה – חשוב לקחת בחשבון שהקצב והסגנון שונים מילד לילד וכמובן יש לשער תקופות לחוצות (כגון סגרים ומלחמות) עשויות להשפיע על כל אחד מהילדים בדרך אחרת וליצור תנודתיות בתהליך.

מתוך שלל מאפייני הגיל, בחרתי להדליק זרקור על אחד ממאפייני הגיל הבולטים:

חיברות

הגיל הרך הוא הגיל בו הילד מתחיל לייצר בהדרגה את הנפרדות שלו מהוריו ולגבש זהות עצמית. הוא עושה זאת תוך כדי שהוא מאמץ סט "כישורי חיים" משלו. מרגע היוולדנו כולנו רוצים להיות שייכים. בתהליך ההתפתחות, הילד חש בכך אינטואיטיבית ומתאמן.... ככל שהוא צומח ומודע יותר, הוא צמא יותר לקשר והצורך שלו בחיבור עם "קבוצת השווים" (כלומר, בני אותו גיל) גדל. אף שנראה כאילו הוא "רק" משחק הוא לגמרי מודע ורגיש לקיומו של מדרג חברתי והוא שואף להיות רצוי ומקובל. הוא לומד כיצד ליצור קשרים חברתיים. לומד אילו התנהגויות חברתיות שלו מתגמלות אותו ואילו פוגעות בו. הוא לומד לזהות מאזן כוחות ולהבין ניואנסים. הוא לומד לנהל משא ומתן ופשרות, להבין ערכן של גמישות או נוקשות חברתית, לשתף פעולה מצד אחד ולעמוד על שלו מצד שני. תוך כדי חיי היומיום שלו הוא לומד להיות "יצור סוציאלי". במילים אחרות – המשחק החברתי מאפשר לו להתאמן ולשכלל את כישורי החיים שלו.

המתבונן מהצד נרתע לא פעם מעוצמת מאבקי הכוחות, הדחיות, האינטריגות והמניפולציות המתרחשות במשחק החברתי בו בזמן ניתן להתרשם משיתופי הפעולה, הפתרונות היצירתיים, הרגישות והזרימה. כל אלו כאמור הם תמונה של "שדה האימונים" של תהליכי החיברות.

כישורי חיים בתחום זה - לא יושגו וישתכללו מבלי להתאמן ולהתנסות תוך כדי משחק. כמבוגרים אנו מסתכלים על המשחק החברי בעיניים של מבוגר ונוטים להתערב הן בקביעת חוקים, הן בנתינת עצות והן בהבעת דעה (מי צודק... מה כדאי... ולפעמים רק בקשה קטנה לטובת מי מהצדדים...) חשוב להבין שהתערבות וחוקים חיצוניים מצמצמים ומעוותים את "מגרש האימונים". לכן חשוב מאד להיות מתבונן פאסיבי ומאופק ולאפשר לילדים להתמודד עם תהליכי החיברות בכוחות עצמם. העזרה שנגיש היא בשיח רפלקטיבי שנוכל לבצע עם הילדים רק לאחר האירוע - ולא במהלכו. בשיח זה ניתן להם להגיע ביחד למסקנות באמצעות שאלות פתוחות.

לרב, כאשר נשאל שאלות פתוחות נגלה שהדברים שונים ממה שחשבנו כיון שהחשיבה הילדית שונה ונקודות המבט הן אחרות וכמובן גם סובייקטיביות. ניסיון לגשר או לקבוע עמדות לא בהכרח יגיע לחקר האירוע אלא עשוי דווקא להסלימו. פעמים רבות אם לא נתערב הילדים ימצאו את "הגשר" בעצמם ולרב גם ה"אש תכבה מעצמה" והם ישכחו על מה הייתה המהומה.

לעיתים הורים מוטרדים ממערכות היחסים שילדם מקיים\ או לא מקיים בגן. הם דואגים ממה שהוא מספר, או מאירועים שהגיעו לאוזניהם (ואפילו מבקשים ממנו או מהגננת להרחיק אותו מפלוני או שיימנע ממשחק עם אלמוני....) כאשר ילד מספר בבית על מערכות יחסים שיש לו בגן, הוא בוחר לספר את נקודת המבט אשר מתגמלת אותו בהקשבה של ההורה או נותנת לו הרבה יחס (התרגשות, דאגה, כעס, התגייסות, גאווה...) לעיתים האופן בו נגיב לסיפור יקבע את הבחירה שלו אם להאזין לספר לנו על מערכות היחסים שלו ועל ההתמודדות החברתית. כמובן שחשוב שהורה יהיה זמין וקשוב לילדו.

במיוחד בימים אלו בהם אנו שומעים על אירועים קשים של חרמות אלימות ובדידות חשוב שהילד ידע שיש לו אוזן קשבת ויש מקום בו הוא יכול לשתף כאשר הוא לא מצליח לפתור בעיות בכוחות עצמו. חשוב שהורה יהיה זמין וער לסימני מצוקה. עם זאת במצב נורמטיבי ותקין בו הילד נתקל באי נוחות כאשר הוא נדרש לקיים תהליכי חיברות, לחלוק, להתפשר, להתחשב, לנהל משאים ומתנים (כפי שמפורט למעלה) חווית התסכול היא חלק מהצמיחה וההתמודדות החברתית. הורה דואג אשר יספק לילד הגנת יתר ולא יאפשר לו לחוות כישלונות כדי להצליח. לא יאפשר לו להתאמץ כדי להתקדם, יעשה בשבילו, יריב בשבילו, יילחם בשבילו ולא ייתן לו להתאמן בתחום החברתי... בעצם יגרום לילד את מה שהוא מנסה למנוע. ירחיק אותו חברתית ולא יאפשר לו לפתח כישורים סוציאליים.

בבית "מגרש המשחקים" של ילדיכם הוא באינטראקציה ובמערכות היחסים בין האחים. כיוון שהם אינם בני אותו גיל, אילו אינם אותם אתגרים של "קבוצת השווים" כמו בגן, אך האחים מעמידים זה לזה אתגר רגשי חברתי כאשר פעמים רבות מוקד העניין שלהם הוא התחרות על "תשומת ליבכם ואהבתכם".

גם כאן המיטב שניתן לעשות הוא להמעיט בהתערבות ככל האפשר, (להרבות בהתבוננות) ולאפשר לילד לגייס את הכוחות והכלים שיש לו על מנת להתמודד באופן עצמאי בסיטואציות אלו.

תיווכחו שילד שמגלה גמישות, מנהיגות עצמית, רגישות לזולת ונשיאה באחריות ייצא נשכר ויחווה חוויות הצלחה.

כל אחד מילדיכם ישתמש בכוחות הייחודיים שלו וישכלל אותם כדי למצוא את המקום שלו בתוך המרחב המשפחתי. כאשר תהיו "מתבונן פאסיבי" תוכלו לזהות את הכח המיוחד של כל אחד מילדיכם ואת האסטרטגיה בה הוא משתמש באינטראקציה הבינאישית ואז בעת הצורך תוכלו לשוחח עימו על כך (להחמיא, להעצים, לחזק, להמליץ, לשקף, לדון...) ההשראה להתפתחות תקשורת בינאישית ולתהליכי חיברות תקינים תבוא מהחשיפה של הילד לחברות מגוונות ומהאופן בו גם אתם תגיבו לילד בהתנהלותו מול חבריו ומול בני משפחתו.